

6. POSELSTVÍ CARA IVANA IV. HROZNÉHO KNÍŽETI A. M. KURBSKÉMU

Kníže Andrej Kurbskij, přítel mladého cara a člen vybrané rady, zradil r. 1564 svého panovníka a zemí a přešel s vojskem na stranu nepřátel, k polskému králi Zikmundovi Augustovi. Z livonského města Volmaru zaslal Kurbskij poselství, v němž omlouval svou zradu tím, že obviňoval cara, že zbytečně prolévá krev bojarských rodů, které se prý záměrně snaží zničit. Ve své odpovědi Ivan IV. odhaluje hroznou zradu Kurbského a bojarů a obhajuje své zákonné právo na samovládu. Toto poselství je svědectvím vysokého vzdělání Ivana IV. — Vek Poslanija Ivana Groznogo. Podgotovka texta D. S. Lichačova i J. S. Lurje. Izd. AN SSSR, Moskva-Leningrad 1951.

Poselství cara a velikého knížete vši Rusi Ivana Vasiljeviče knížete Andreji Kurbskému na jeho, knížete Andreje, dopis, který poslal z města Volmaru.

Naším Bohem je Trojice, která vždy byla i nyní jest, Otec i Syn i Duch svatý, který nemá začátku ani konce, kterým žijeme a se pohybujeme, skrze něhož panovníci panují a mocní píší zákony: Bohem naším, Ježíšem Kristem, byla zjevena vítězná, nepřemožitelná korouhev jednorozeného Slova božího — svatý kříž — prvnímu křesťanskému císaři Konstantinovi a všem pravoslavným panovníkům, ochráncům pravoslavných. A potom, když se naplnila vůle Prozřetelnosti a církevní služebníci Slova božího jako orlové obletěli celý svět, jiskra bohabojnosti dostala se i do ruské říše. Samoděržaví vpravdě pravoslavné ruské říše trvá z vůle boží od velikého cara Vladimíra, který pokřtil celou ruskou zemí, a od velikého cara Vladimíra Monomacha, který od Řeků přijal nejvyšší poctu, a od statečného velikého vládce Alexandra Něvského, který dobyl vítězství nad bezbožnými Němci, a od ctihodného velikého gosudara Dmitrije, který dobyl za Donem velikého vítězství nad bezbožnými Hagarskými, až po mstitele nespravedlnosti, děda našeho, velikého knížete Ivana, a po otce našeho, blahé paměti velikého gosudara Vasilja, který nabyl odvěkých praotcovských hranic, a po nás, pokorného držitele žezla ruské říše. My pak chválíme Boha za převelikou milost, neboť jsme nikomu říše neodňali, ale podle boží vůle a praotcovského a otcovského požehnání, jak jsme se na trůně narodili, tak jsme vyrostli a byli vychováni, podle boží vůle jsme se ujali vlády a všechno jsme obdrželi z požehnání rodičů a neuchvátili jsme cizího. Necht' je známo nařízení této vpravdě pravoslavné samoděržavné vlády, která spravuje mnohé země, a ať přijme naši křesťanskou pokornou odpověď bývalý vpravdě pravoslavný křesťan a náš bojar, rádce a vojvoda, nyní však odpadlík od svatého a životodárného kříže Páně, zhoubce křesťanů a služebník nepřátel křesťanstva, kteří odpadli od uctívání svatých obrazů, opovrhli všemi

svatými církevními příkázáními, zpustošili svaté chrámy, zneuctili a pohodili posvátné nádoby a obrazy jako Isaur, Pokálený (Kopronyos) a Armén¹, a s těmito se spolčující kníže Andrej Michajlovič Kurbskij, který proradně zatoužil být jaroslavským knížetem...

...Jak to, že ses nezastyděl před sluhou svým Vaskou Šibanovem? Tens i přece i na prahu smrti zachoval bohabojnost, před carem i přede vším lidem, aby se nezpronevěřil přísaze, kterou ti složil, vychvaloval tě a toužil za tebe umřít. Tys nezatoužil vyrovnat se mu ve zbožnosti; pro jediné hněvivé slovo zahubil jsi nejen svou duši, ale i duše svých předků, neboť Bůh podle své svaté vůle dal je pod svrchovanost našeho děda, velikého panovníka; oni nám sloužili oddaně až do smrti a přikázali vám, svým dětem, sloužiti dětem a vnukům našeho děda. Ale to jsi ty všechno zapomněl a bídnou zradou porušil jsi přísahu, přidal ses k nepřátelům křesťanstva, a k tomu ještě nechápaje, jaká je to od tebe ničemnost, obracíš se k nám s nehoráznými a poštilými řečmi, jako bys kameny po nebi házel, nejsi zahanben poctivostí svého sluhu a nechceš se svým pánem jednat tak, jako jednal on.

Psaní tvé bylo přijato a přečteno pozorně. Hadí jed máš pod jazykem a proto, ač dopis tvůj je naplněn medem a strdím, na chuť je horčejší nežli pelyněk, jak řekl prorok: „Řeči jeho nad olej lahodnější ale jsou meče břitké.“ Tak jsi se naučil ty, křesťan, sloužit křesťanskému gosударu? Tak-li se patří vzdávat čest vládci od boha danému, jak to děláš ty, když soptíš pekelným jedem? ...O nekřesťanských národech není třeba se šířit. Vždyť jejich králové ve svých královstvích nevládnou, ale spravují je tak, jak jim kážou poddaní. Avšak ruští samovládci od počátku

¹ Jsou to byzantští císařové — ikonoborci: Lev III. (717—741), zakladatel dynastie isaurské, Konstantin V. Kopronyos (741—775) a Lev V. Arménský (813 — 820).

27. Ivan IV.

vládnou svou říší sami, a nikoliv jejich bojaři a velmožové! To však tys ve své zlosti nemohl pochopit a považuješ za splnění náboženských předpisů, když samoděržaví se nachází pod svrchovaností jistého popa¹ a pod vašim ničemným poroučením. Podle tebe je bohaprázdností, když my sami vládneme mocí od Boha nám danou a nechceme být pod svrchovaností toho popa a pod vašim ničemným poroučením...

To je nějaké světlo, když pop a způpni a proradní služebníci vládnou, car je tedy jen podle jména a obřadu carem, ale moc nemá větší než sluha? A to je tma, když car spravuje a vládne říši a sluhové oddaně plní rozkazy? Proč by se nazýval samovládcem, kdyby sám nevládl? Apoštol Pavel psal Galatským: „Pokud je dědic nedospělý, ničím se neliší od služebníka, třeba je pánem všeho, nýbrž je pod poručníky až do doby otcem předem ustanovené.“ My jsme už, chvála bohu, dosáhli věku otcem určeného a nemusíme poslouchat správce a učitelů.

...Což nevidíš, že moc kněze a správce se nedá sloučit s mocí královskou? Toto je starozákonní historie, totéž bývalo i v římské říši a po Kristově narození v řecké říši, když se tam osnovaly zločinné intriky podobné vašim. Vždyť císař Augustus vládl nad celým světem: Alemánií (Německem), Dalmácií, všemi italskými zeměmi, Góty, Sarmaty, Aténami, Sýrií, Kilikií, Asií, Mezopotámií, Kapadokií, městem Damaškem, božím městem Jeruzalémem, Alexandrií, Egyptem, až do říše perské — všechno to bylo po mnoho let pod jedinou vládou až do prvního křesťanského císaře Konstantina Flavia². Ale po něm se jeho synové rozdělili o vládu: Konstantinus v Cařihradě, Konstantius v Římě, Konstantus pak v Dalmácii. Od té doby se řecká říše začala drobit a slábnout...

...Velmi poklesla řecká moc za Maurikia³. Ale když za Foky-mučitele⁴ perský král Chosru dobyl Thrákie a Herakleje, byla říše velmi zmenšena. Duchovní, opati a celá říšská rada nepřestali mezi sebou zápasit o moc i bohatství a zmocňovat se měst, území a statků: tak se řecká říše stále více rozpadávala. Za panování Justina Beznošého⁵ utrpěli Řekové znovu porážku od barbarů a bylo pobito mnoho vojska. Toho času oddělila se bulharská říše a církev, ale duchovní, rádcové a všichni správce nepřestávali mezitím zápasit o moc a nepromeškali příležitosti, jak by získali nová panství a bohatství ve městech a krajinách.

¹ Jde o popa Silvestra, o němž bude podrobněji řeč níže, bývalého člena vybrané rady.

² Konstantin Flavius — Konstantin Veliký.

³ Maurikios (582—602), byzantský císař.

⁴ Fokas (602—610), byzantský císař.

⁵ Justin Beznošý — ve skutečnosti Justinianos II. Vládl v letech 685—695 a 705—711.

...Po tom všem si zvolili za císaře latinského knížete Karla ze země vnitřních Frjagů (Franků) a v mnohých italských krajinách stanovili si vlastní krále, knížata, vladaře a správce. Tak byli i v Neustrii, i v Hispanii, i v Dalmácii, i u Francouzů, i v hornoněmecké zemi, i u Poláků, i u Litevců, i u Gótů, i u Valachů, i u Moldavanů; rovněž u Srbů a Bulharů, když se oddělili od řecké říše, zřízena byla vlastní vláda, ale řecká říše tím ještě více upadla. Za panování zbožného Michala a Theodora¹ zmocnili se Peršané božího města Jeruzaléma, Palestiny a Fénicie. Hlavní město doznalo ještě většího úpadku a zakoušelo časté otrěsy od nájezdů a válek. Zatím duchovenstvo a rádcové nezanechávali svých zhoubných zvyků a nejenže se neznepokojovali takovým zničením říše, ale považovali tu zkázu za pouhý sen. Vždyť vy také jako oni zločinně bažíte nad míru po slávě, cti a bohatství ke zkáze křesťanstva! Předtím Řekové vybírali v mnohých zemích daně, ale potom sami daně platili — nikoliv však z boží vůle, ale pro zlořád, jaký osnujete i vy! Tak bylo sídelní město v úpadku až do panování Alexia, zvaného Duka Murtzuflos, za kterého bylo Frjagy hlavní město vzato a upadlo do nejtěžší poroby²: tak zašla svatá a velkolepá řecká říše. Později Michal Paleolog vyhnal Latiníky z Cařihradu a zřídil znovu říši, nicotnou však co do síly. Ta se udržela do císaře Konstantina zvaného Dragases³, a za něho přišel pro naše hříchy nekřesťanský Mohamed, zni-

28. Rytina z „Komédie... podobenství o marnotratném synu“ (z konce XVII. stol.).

¹ Jde patrně o poslední léta tzv. císařství nikajského, a to za vlády Theodora II. Laskarisé (1254—1258) a Michala VIII. Paleologa (1259—1261).

² Město upadlo do nejtěžší poroby — při taženích západních křižáků procházejících Konstantinopolem na cestě do Svaté země docházelo k různým sporům a roztržkám, při nichž obě strany, ač by je měl pojit společný zájem, se proti sobě otevřeně postavily; tak tomu bylo i za vlády Alexia V. Murtzufly (1204), kdy se křižáci zmocnili Konstantinopolu a chopili se tu vlády.

³ Konstantin XI. Paleologos (1448—1453).

čil řeckou říši a jako vítr nebo silná bouře nezůstal po ní ani stopy.

Rozvaž si, jaká vláda vznikala v těch zemích, kde císařové poslouchali duchovních a rádců, a jak ty říše zanikly! Snad i nám poradíš tak jednat, abychom též upadli ve zkázu? V tom snad spočívá zbožnost: nehubit zločince, nespravovat říši a ponechat cizincům, aby ji vyplnili? Tomu podle tvého učí světcí? Pěkné a poučné! Jedna věc je pečovat o spásu své duše a jiná věc je pečovat o duše jiných lidí. Jedna věc je poustevnictví, jedna věc je řeholnictví, jedna věc je kněžská moc, ale jiná věc je carská vláda! Poustevnický život znamená žít jako beránek, který se ničemu neprotiví, nebo jako pták, který neseje, nežne a neshromažďuje do stodol. Řeholníci pak, třebaže se odřekli života, mají už starosti, řeholi a příkazy: nebudou-li to vše zachovávat, pak společný život se rozpadne. Kněžská moc vyžaduje mnoho zákazů a trestů za viny, u kněží jsou vyšší a nižší hodnosti, dovolují se jim ozdoby, sláva a pocty, které řeholníkům nepřisloušejí. Carské moci pak je dovoleno působit hrozbou, zákazem, krocením a na nejhorší a úhlavní viníky posledním trestem. Pochop přece rozdíl mezi poustevnictvím, řeholnictvím, kněžstvím a carskou mocí! Sluší-li se carovi například, bijí-li ho po tváři, nastavovat druhou? To je sice nejvyšší příkázání, ale jak by mohl car vládnout, kdyby dopustil, aby byl zneuctěn? Kněz však tak učinit má; pochop tedy podle toho rozdíl mezi carskou a kněžskou mocí! I ti, kteří se odřekli světa, podléhají mnohým těžkým trestům, i když ne trestu smrti. Oč tvrději musí trestat zločince carská moc!

Nemůže být splněno ani vaše přání spravovat ta města a území, kde se nacházíte. Ty sám jsi svými bezectnými očima viděl, jaká spoušť byla na Rusi, když v každém městě byl zvláštní náčelník a správce, a proto můžeš pochopit, co to je...

...Jacípak jste vy moji příznivci a jakpak za mne duši dáváte, když jste jako Herodes chtěli zahubit nemluvňátko dosud kojené, i mne, a na carství uvést jiného cara? Takto vy za mne duši dáváte a přejete mi dobrého? Kdyby to byly vaše děti, dali byste jim místo vejce štíra a místo ryby kámen? Jste-li zlí, proč tedy dovedete prokazovat dobro svým dětem, a jste-li dobří, proč neprokazujete dobro stejně našim dětem jako svým? Ale vy jste již od prarodičů naučeni dopouštět se zrady: jako děd tvůj Michajlo Koramyš s knížetem Andrejem Ugličským kul zradu proti našemu dědu, velikému gosударu Ivanovi, tak také tvůj otec, kníže Michal, s velikým knížetem Dmitrijem-vnukem škodil a připravoval smrt našemu otci, blahé paměti velikému panovníku Vasilovi, stejně i dědové tvé matky, Vasil a Ivan Tučkov, říkali ošklivá a vyčítavá slova mému dědovi, velikému gosударu Ivanovi, tak i děd tvůj Michajlo Tučkov při smrti naší matky, veliké carevny Jeleny, řekl o ní mnoho pyšných slov našemu ďákoví Jelizaru Cyplatěvovi, tak jako ty, hadí plémě, když soptíš jedem. Tím jsem ti dostatečně objasnil, proč je

tvému ďábelskému rozumu odporný ten, jenž ví, kdo má prohnité svědomí. V naší říši však takoví nejsou. Ačkoliv tvůj otec, kníže Michal, zakusil mnoho příkoří a křivd, přece se nedopustil takové zrady jako ty.

...Nevydávali jsme své vojevody na různou smrt — s boží pomocí máme kolem sebe mnoho vojevodů i bez vás, zrádců! My můžeme své poddané odměňovat, jak chceme, můžeme je i trestat, jak chceme!

...Výše jsem slíbil vypovědět podrobně, jak krutě jsem strádal od vás od svého mládí až do poslední doby. Všem je známo — ty jsi byl v těch letech mlád, ale přece o tom můžeš vědět, když podle boží vůle náš otec, veliký panovník Vasil, vyměnil purpur za mnišské roucho a když opustil pomíjející pozemskou říši a vstoupil na věčné časy do říše nebeské, aby předstoupil před krále králů a Pána pánů, mně byly tři roky a bratrovi Jiřímu, který již zemřel, jeden rok. Tak jsme se stali sirotky a naše matka bohabojná carevna Jelena [Helena] nešťastnou vdovou, a hned jsme byli zrovna jako v ohni: ze všech stran se na nás vrhly cizí národy — Litevci, Poláci, krymští Tataři, Astrachaň, Nogajci, Kazaňci, a vy, zrádcové, začali jste nám tehdy činit mnohá příkoří — kníže Semjon Bělskij a Ivan Ljackij jako ty, vztekly pse, uprchli na Litvu — kam pak všude ještě neutíkali, když se vztekli! Do Cařihradu a na Krym a k Nogajcům, a všude zdvihli válku proti pravoslavným. Ale nic z toho všeho nebylo — z božího milosrdenství a na orodování našich rodičů všechny ty plány se rozsypaly v prach jako spiknutí Achitófelovo¹. Později poštváli zrádci na nás našeho strýce, knížete Andreje Ivanoviče, který by se byl málem vypravil s těmi zrádci proti Novgorodu (toho tedy ty chválíš a nazýváš dobrodincem, který za nás duši dává) — tehdy od nás odpadli a přidali se ke knížeti Andrejovi mnozí bojaři v čele s tvým příbuzným knížetem Ivanem Semjonovičem, vnukem knížete Petra Lvova-Romanoviče, a mnozí jiní. Ale s boží pomocí se ani to spiknutí neuskutečnilo. To má být ta přízeň, za kterou je chválíš? Zdaliž tím za nás duši dávají, že nás chtěli zničit a našeho strýce na trůn posadit? Později začali zrádně našemu nepříteli, velikému knížeti litevskému, přenechávat naše dědičné statky, města Radogošť, Starodub a Gomel. Tak se snad projevuje přízeň? Má-li se někomu ve vlastní zemi dostat ponaučení, jak by pro slávu hubil rodnou zemi, tedy se uzavírají spolky s cizozemci — jen aby ta země byla navěky zničena!

Když podle božího usouzení rodička naše, bohabojná carevna Jelena, přesídlila ze zemské do nebeské říše a my jsme se zesnulým bratrem Jiřím docela osířeli, nikdo nám nepomáhal; zůstala nám jen důvěra v Boha, přecistou Bohorodičku, ve všechny svaté a požehnaní rodičů. Mně bylo tehdy osm let; naši poddaní došli vyplnění svých

¹ Achitófel — vynikající rádcce židovského krále Davida, jenž pak při vzpouře Davidova syna Absolóna se připojil k vzbouřencům.

tužeb — měli stát bez vládce — o nás, své gosudary, nedbali, vrhli se na dobývání bohatství a slávy a napadali se přitom vzájemně. Co všechno nenapáchali! Kolik pobili bojarů a vojevodů, přátel našeho otce! Přivlastnili si dvory, vsi a usedlosti našich strýců a usadili se v nich. Matčinu pokladnu přenesli do Velké pokladny a při tom do ní zběsile kopali nohama a bodali hůlkami; ostatní věci si rozdělili mezi sebou. To přece dělal tvůj děd Michajlo Tučkov! V té době knížata Vasil a Ivan Šujští obsadili při mně samovolně nejvyšší místa a zastupovali cara. Ty, kteří byli otci a matce nejvíce nevěrnými, propustili z vězení a získali je na svou stranu. Kníže Vasil Šujskij se usídlil na dvoře našeho strýce, knížete Andreje Ivanoviče, a jeho kumpáni se sešli jako jidášská společnost. Na tom dvoře chytili Fjodora Mišurina, osobního děáka otce i našeho, a po zhanobení ho zabili. Knížete Ivana Fjodoroviče Bělského a mnohé jiné uvěznil na různých místech a vztáhli ruku i na církve: svrhnuvše se stolce metropolitu Daniela, poslali ho do vězení, a pak uskutečnili svá přání a začali sami vládnout. Mne a zesnulého bratra Jiřího začali vychovávat jako cizince nebo žebráky. Co jsme vytrpěli nouze v oděvu a jídle! V ničem nám nedopřáli volnosti, nikdy s námi nejednali tak, jak se má zacházet s dětmi. Uvedu toto: hraje si, jako si už děti hrají, a kníže Ivan Vasiljevič Šujskij sedí na lavici opřený loktem o postel našeho otce s nohou na stoličce, ale na nás se vůbec ani nedívá — ani jako otec, ani jako majetník, ani jako sluha na své pány. Kdopak může snést takovou pýchu? Jak spočítat podobná trudná strádání, která jsem v dětství vytrpěl? Kolikrát mi nedali ani včas najíst. Co však mám říci o pokladně, kterou jsme zdědili po rodičích? Všechno potměšile rozkradli; říkali, že prý je to plat bojarským dětem, ale brali pro sebe, a jestliže jim platili, tedy nikoliv za práci, a podle schopností je na služební místa neustanovovali. Nespočetný poklad děda a otce našeho rozebrali si mezi sebou a dali si z něho nakovat zlaté a stříbrné nádoby, na které napsali jména svých rodičů, jako by to byl jejich dědičný majetek. Ale všichni lidé vědí, že za vlády naší matky měl kníže Ivan Šujskij jen polovlněný zelený kožich z kuninek, a k tomu ještě sešlý. Kdyby byl poklad jejich dědičtím, proč by tedy dělali nádoby; raději měli kožich nahradit novým a nádoby kovát, až by měli zbytečné peníze. Co se týká pokladnice našich strýců, té se zmocnili celé! Později přepadávali města a vesnice, trápili obyvatele různým způsobem, bez milosti loupili jejich statky. A jak spočítat všechny křivdy, kterých se dopustili na svých sousedech? Všechny poddané považovali za otroky a ze svých otroků nadělali velmože. Předstírali, že vedou správu, a vydávali rozkazy, avšak sami způsobovali bezpráví a nepokoje, ode všech brali nesmírné úplatky a všechno dělali také jen za úplatky.

Tak žili dlouhý čas, ale když jsem začal dorůstat, nechtělo se mi být

pod mocí svých otroků; knížete Ivana Vasiljeviče Šujského jsem poslal sloužit daleko od sebe a nařídil jsem, aby u mne byl můj bojar, kníže Ivan Fjodorovič Bělskij. Ale kníže Ivan Šujskij shromáždil mnoho mužů, přiměl je k přísaze a táhl s vojskem k Moskvě. Jeho rádcové, Kubenští a jiní, ještě před jeho příjezdem zmocnili se našeho bojara, knížete Ivana Fjodoroviče Bělského, a jiných bojarů a šlechticů a pobili je ve vyhnanství na Běloozeře, a metropolitu Ioasafa s velikou pohanou vyhnali z diecéze. Potom kníže Andrej Šujskij přišel se svými stoupenci k nám do trůnního sálu, rozvzteklí uchořili před našima očima našeho bojara Fjodora Semjonoviče Voroncova, zhanobili ho, vyvlekli ze síně a chtěli ho zabít. Tehdy jsme poslali metropolitu Makarije a své bojary Ivana a Vasila Grigorjeviče Morozovy se vzkazem, aby ho nezabíjeli, a oni, ač neradi, uposlechli našich slov a poslali ho do vyhnanství do Kostromy; přitom uráželi metropolitu, škrtili ho a roztrhali na něm plášť, a postrkovali našimi bojary. To je tedy ta jejich přízeň a dobrotivost, když se proti našemu příkazu zmocnili bojarů nám milých a umučili je k smrti? Tak tedy dávají duši za své gosudary, že je vojensky přepadají, zmocňují se celé řady lidí, a gosudar se má radit se svými cholopy a doprošovat se svých cholopů? Pěkná je taková věrná služba? Takové věrnosti se jistě bude posmívat celý svět. A co říci o útiscích, kterých se dopustili za tu dobu? Od smrti naší matky do tohoto času šest a půl roku nepřestali řídit.

Když jsme dosáhli patnácti let, ujali jsme se sami vlády ve své říši a chválabohu vláda naše začala šťastně. Ale protože lidské hříchy vždy Boha hněvají, tedy za naše hříchy z hněvu božího vypukl v Moskvě požár, a naši nevěrní bojaři, ti, které ty nazýváš mučedníky (budu je jmenovat, až to shledám nutným), jako by našli příhodnou chvíli pro svou zradu, namluvili omezeným lidem, že prý naše bába, kněžna Anna Glinskaja, a její děti a sluhové vytrhávali z těla lidská srdce, aby jimi čarovali, že tím čarováním zapálila Moskvu a že my prý jsme věděli o tomto jejím záměru. Lidé jidášsky zrádci navedeni se srotili a s řevem se zmocnili v chrámu svatého Dimitrije Selunského¹ našeho bojara, knížete Jurije Vasiljeviče Glinského. Odtud ho vyvlekli a nelidsky ubili v katedrále Nanebevzetí, proti metropolitnímu stolci, takže chrámové stupně krví polili, a vytáhnuvše jeho tělo chrámovými dveřmi, pohodili je na tržišti jako odsouzence. Tato vražda ve svatém chrámu je známa všem, a nikoliv ta, kterou ty, pse, nalháváš! Byli jsme tehdy ve svém městečku Vorobjevo a titíž zrádci přemluvili lidi, aby zabili i nás za to, že jsme prý u sebe schovávali matku knížete Glinského, kněžnu Annu, i jeho bratra, knížete Michala. Takové výmysly jsou věru k smíchu? Proč bychom měli být sami žháři ve své

¹ Tj. soluňského

říši? Z otcovského majetku nám shořely takové věci, jakých na celém světě nenajdeš! Kdo by mohl být tak pošetilý a vzteklý, aby, když se hněvá na své otroky, spálil svůj vlastní majetek? To by přece podpálil jejich domy a sebe by ušetřil. Ve všem je vidět vaši bídnou zradu. Což je možno kropit na takovou výšku, jako je zvonice Ivana Velikého? Vždyť je to zřejmá bláhovost. Cožpak náležitá služba našich bojarů a vojevodů záleží v tom, že se scházejí bez našeho vědomí na taková psí shromáždění, pobíjejí naše dobré bojary a k tomu naše příbuzné? Tím dávají za nás duši, že neustále baží po tom, aby nás odpravili na onen svět? Nám prikazují ctít svatě zákon a sami nás v tom nenásledují. Proč se ty, pse, vychloubáš vojenskou zdatností a chválíš ji u ostatních psů a zrádců? Pán náš, Ježíš Kristus, řekl: „Rozdělené království se neudrží“ — kdopak může vést válku proti nepřátelům, když se jeho říše trhá domácími rozbroji? Jak může kvést strom, jestliže mu kořeny uschly? Tak i zde; není-li v říši dobrého zřízení, odkud se vezme válečná chrabrost? Jestliže velitel nedostatečně posiluje vojsko, pak bude spíš poraženým než vítězem.

Potom jako poradce v duchovních záležitostech a spasení své duše jsme přijali popa Silvestra, doufajíce, že on, jako člověk, který stojí u trůnu Páně, bude dbát o svou duši. Ten falešník začal zpočátku jaksi konat dobro, a já, věda z Písma, že náleží podrobovat se dobrým učitelům bez reptání, poslouchal jsem ho dobrovolně, ale z nevědomosti; on pak poctěný zaživa serafínskou službou, pošlapal svůj kněžský slib a právo státi s anděly u trůnu Páně, před kterým andělé touží se klaněti a kde se stále obětuje Beránek boží — a dal se svěsti vyhlídkou na světskou moc jako kněz Eliáš, i začal se jako světští lidé obklopotvat přáteli. Později jsme shromáždili všechny arcibiskupy, biskupy a celý svatý sbor ruské církve a vyprosili jsme si od našeho otce a sluhy božího, metropolity vši Rusi Makarije, odpuštění toho, že jsme v mladosti uvalovali nemilost na vás, bojary, i odpuštění toho, že jste vy, bojaři, vystupovali proti nám. Potom jsme vám, bojarům, a všem ostatním lidem odpustili a slíbili jsme, že vaší neposlušnosti již vzpomínat nebudeme, a uznali jsme vás za věrné služebníky.

Avšak vy jste se nezřekli svých proradných zvyků, znovu jste se vrátili k dřívějším způsobům a začali jste nám sloužit nikoliv poctivě, bezelstně, nýbrž vychytrale. Zároveň i pop Silvestr se sprátelil s Alexejem a začali se potají za našimi zády radit, považujíce nás za nerozumné. Místo duchovních začali se zabývat světskými věcmi, ponenáhlu podrobovali vás, bojary, své vůli, zbavujíce nás důstojnosti naší moci, naváděli vás, abyste nám kladli odpor, nás stavěli naroveň s vámi a vás s drobnými dětmi bojarskými. Ponenáhlu se ten zlořád rozšířil a on vám začal vracet dědičné statky a vesnice, které vám byly odňaty na rozkaz našeho děda, velikého panovníka, a které vám ne-

patří. Ničil votčiny takřka do základů a rušením nařízení našeho děda připoutal k sobě mnoho lidí. Později Silvestr přibral k nám do rady svého stoupence, knížete Dmitrije Kurlatěva, tváře se, jako by se staral o naši duši a zabýval se duchovními věcmi a nikoliv pletichami; zatím však začali se svými přívrženci uskutečňovat své plány tím, že nenechali ani jediného místa, na které by nebyli jmenováni jejich stoupenci, a takto pak vždy dosáhli svého. Potom s tímto svým společníkem zbavili nás staré praotcovské moci a práva udělovat hodnosti a místa vám, bojarům, a ponechali tuto věc vašemu přání a uznání, jak se vám zamane a líbí, obklopili se přáteli a dělali vše podle své vůle, aniž se nás na něco ptali, zrovna jako by nás nebylo — všechno dělali podle své vůle a podle svých rádců. Když jsme navrhovali třeba něco dobrého, jim se to nezamlouvalo, ale jejich i špatné a hanebné rady považovali za dobré.

Tak tomu bylo ve veřejných záležitostech; v soukromých pak, i v těch nejnepatrnějších a bezvýznamných věcech, nedali mi volnosti — jak se obouvat, jak spát — vše bylo podle jejich přání: a já jsem byl jako nemluvně. Což se přiči rozumu, že dospělý člověk nechtěl být dítětem? Potom se stalo zvykem: pokusím-li se odporovat třebas poslednímu z jeho rádců, budu obviněn z neposlušnosti náboženských předpisů a bezbožnosti, jak jsi ty teď napsal ve svém pomlouvačném dopise; ale když poslední z jeho rádců mluví se mnou pyšně, nikoliv jako s pánem, ba ani ne jako s bratrem, ale jako s žebrákem — to bylo správné? Kdo nás poslouchal a dělal podle našeho, pro toho bylo pronásledování a mučení — kdo nás rozhněval nebo v něčem ublížil, pro toho bylo bohatství, sláva, čest; a kdybych s tím nesouhlasil, byla by prý to zhouba mé duše a zkáza říše! V takovém jsme tedy žili týráním a útisku — a rostlo to týráním den ode dne, hodinu od hodiny: všechno, co nám bylo nepřátelské, bylo posilováno, všechno pak, co se nám líbilo, bylo odstraňováno. Hle, jaké bylo tehdy pravoslavlí! Kdo dokáže podrobně spočítat všechna ta omezení ve všedních věcech — při cestování, při odpočinku, při návštěvě chrámu a všelijakých jiných případech. Ano, tak tomu bylo: předstírali, že to dělají ve jménu božím, že nečiní taková příkoří z úskočnosti, ale v náš prospěch.

Když jsme podle vůle boží vytáhli s křížovou korouhví pravoslavného křesťanského vojska na obranu pravoslavných křesťanů proti pohanskému lidu kazaňskému, když jsme zvítězili nad tím busurmanským národem a se svým vojskem jsme se bez úhony vraceli domů, co dobrého nám prokázali lidé, které ty nazýváš mučedníky? Toto: vezli nás jako zajatce s malým počtem lidí na lodi přes nevěřící a nepohanštější zemi! Kdyby mne nebyla chránila ruka Nejvyššího, dozajista bych byl ztratil život! Taková je přízeň lidí, o kterých říkáš, že za nás duši dávají: chtějí nás vydat cizozemcům.

Po návratu do sídelního města Moskvy prokázal nám Bůh své milosrdenství a dal nám následníka, syna Dmitrije. Když jsem se pak, jak se člověku stává, silně roznemohl, tehdy ti, které ty nazýváš příznivci, v čele s popem Silvestrem a vaším náčelníkem Alexejem povstali jako opilí, soudíce, že je již po nás, a nestarajíce se o naši ani o svou duši, zapomněli na přísahu složenou našemu otci i nám, že nebudou hledat jiného panovníka kromě našich dětí — a rozhodli se posadit na trůn našeho vzdáleného příbuzného knížete Vladimíra, a nemluvně naše, dané nám od Boha, sprovodit ze světa jako Herodes. Vždyť praví staré pořekadlo, ačkoliv světské, přece pravdivé: „Král se králi neklaní, ale když jeden zemře, druhý přejímá jeho moc.“ Takové přízně jsme od nich požívali ještě zaživa — co se mělo potom stát po nás! Když jsme se chválabohu uzdravili a jejich záměr se na prach rozpadl, pop Silvestr a Alexej nepřestávali nás ani potom týrat a dávat zlé rady: pod různými záminkami rozháněli naše příznivce a přátele, ve všem nadržovali knížeti Vladimírovi, nenávisť pronásledovali naši carevnu Anastázii a přirovnávali ji k bezbožným císařovnám a vzpomenout na naše děti jim ani nenapadlo.

V té době pes a zrádce, kníže Semjon Rostovskij, kterého jsme přijali do dumy z milosti a nikoliv za zásluhy, vyrazil naše plány litevským vyslancům, panu Stanislavu Dovoynovovi a jeho druhům, a pomluvil nás, naši carevnu a naše děti před nimi. Vyšetřili jsme pak toto provinění, potrestali jsme ho, ale mírně. Potom však pop Silvestr i s vámi, mými zlými rádci, začal poskytovat tomu psu všemožnou ochranu a pomáhat mu vším dobrým, a nejen jemu, nýbrž i celému jeho rodu. Tak se tedy potom vedlo všem zrádcům dobře a my jsme strádali příkořím; ty jsi se toho také účastnil: víme, že jsi chtěl se synem Kurlatěvovým vést soud ve věci Sického.

Když začala válka s Němci, o níž bude psáno podrobněji, pop Silvestr s vámi, svými rádci, surově nás pro ni napadl: když jsem za své hříchy býval nemocen, nebo carevna neb naše děti, všechno to nás podle jejich slov stíhalo proto, že jsme je neposlouchali. Jak si nevzpomenout na zlou, neulehčenou cestu z Možajjska s nemocnou carevnou Anastázií. Pro jedno nevhodné slovo! Modlíteb, poutí k svatým poustevnám, zaslíbení a darů za spasení duše a tělesné uzdravení i štěstí nás samých, naší carevny a dětí, všeho toho nás lstivě zbavili a o lékařském léčení nemoci nebylo možno se ani zmínit!

Stísnění takovým krutým žalem a nejsouce s to unéstí tíhu, která přesahuje lidské síly, vyšetřili jsme zrady psa Alexeje Adaševa a všech jeho rádců, potrestali jsme je za to všechno, ale milostivě: smrtí jsme nepotrestali nikoho, ale vypověděli jsme je na různá místa. Když pop Silvestr poznal, že jeho rádcové klesli na pouhé nic, odešel sám dobrovolně. My jsme ho pro jméno Páně nepropustili: ne že bychom se ho

styděli a zdráhali se ho dotknout, ale proto, že se nechceme za jeho proradnou službu a za tělesná a duševní strádání, která nám připravil, soudit s ním zde, nýbrž v příštím životě před Beránkem božím. Proto jsme i jeho synu dovolili dosud žít v blahobytu, jenom na oči nám nesmí...

O vině našich poddaných a o našem hněvu na ně. Dosud nikdy nebyli ruští vládcové vystaveni žádnému výslechu od nikoho, mohli podle své vůle odměňovat a trestat své poddané; dosud s nikým neměli soudy, ale pokud je třeba vysvětlit jejich viny, tedy jsem o nich mluvil výše. Ty pak nazýváš zastánci křesťanů smrtelné lidi, jako se to dělalo v hnusných spisech Helénů — vždyť oni přirovnávali k bohu Apollóna, Dia a mnohé jiné ohavné lidi, jak vypravuje Řehoř nazvaný Bohoslovec...

Každý přece ví, jak krutě zkoušeli pravoslavní od barbarů — i od Krymu i od Kazaně: téměř polovina země byla pustá. A když jsme my s pomocí boží začali válku proti barbarům, když jsme na kazaňskou zemi poprvé poslali svého vojvodu knížete Semjona Ivanoviče Mikulinského s druhy, všichni jste říkali, že je tam posíláme za trest jako do vyhnanství a nikoliv s úkolem. Jakápak je to statečnost, když službu považujete za nemilost? Pak se mají pokořovat zpupné říše? Byly by se uskutečnily takové výpravy na kazaňskou zemi, kdybyste na ně měli jít dobrovolně a nikoliv z přinucení?...

Tolik o Kazani: ale na krymské zemi a v pustých krajích, kde se toulala zvěř, nyní jsou postavena města a městečka. A zač stojí vaše vítězství na Dněpru a na Donu? Kolik ztrát a neštěstí a béd jste způsobili křesťanům, kdežto nepřátelům nijaké škody! Copak mám říci o Ivanu Šeremetěvovi? Pro vaši špatnou radu, nikoliv podle naší vůle dovršila se zkáza křesťanstva. Taková je vaše věrnost a dobrá služba, a tak vy pokořujete a podmaňujete zpupné říše, jak jsem výše vyložil.

Německá [livonská] města nám připadla podle toho díky úsilí našich zrádců. Jak dobře jsi se naučil od svého otce ďábla mluvit a psát lež! Vzpomeň si, když začala vojna s Němci a poslali jsme svého služebníka krále Šigaleje a svého bojara Michajla Vasiljeviče Glinkského s druhy bojovat proti Němcům, kolik jsme vyslechli slov od popa Silvestra, od Alexeje, i od vás, to nestojí ani za podrobné vypravování. Kdyby se nám bylo cokoliiv zlého přihodilo, všechno nás postihlo pro Němce! Když pak jsme poslali tebe a našeho bojara a vojevodu Petra Ivanoviče Šujského na rok proti německým městům (ty jsi byl tehdy na našem dědičném statku Pskově za vlastními záležitostmi, nikoliv z našeho příkazu), musel jsem víc než sedmkrát posílat za vámi, než jste se konečně vypravili s nevelkým počtem lidí, a teprve za stálého našeho napomínání dobyli jste více než patnácti měst. To je ta vaše horlivost, že dobýváte měst až po našich dopisech a napomenutích a ne

z vlastního přičinění? Jak nemám vyčítat stálé námitky popa Silvestra, Alexeje a vás všech proti výpravě na německá města, i toho, že jste na úskočnou nabídku dánského krále dali Livoncům možnost celý rok sbírat vojska? Kolik křesťanského lidu pobili, když nás přepadli počátkem zimy! To má být péče našich zrádců? Péče našich zrádců a váš prospěch je hubit křesťanský lid! Později jsme vás vyslali s vaším pohlavářem Alexejem a velkým počtem lidí a vy jste sotva dobyli pouhého Veljanu¹, a k tomu ještě jste ztratili mnoho lidí. Lekli jste se litevských vojsk zrovna jako malé děti. A na Pajdu² jste šli neochotně na náš rozkaz, utrmáceli jste vojska a ničeho nedosáhli. To je ta vaše horlivost, tak jste se snažili dobýt německých měst? Kdyby nebylo vašeho hanebného odporu, bylo by již s boží pomocí téhož roku celé Německo³ pod pravoslavnou vírou. Tenkrát jste také pobouřili proti pravoslaví litevský a švédský lid. To je ta vaše péče a takto se snažíte utvrzovat pravoslaví?

Nevyhlazujeme vás šmahem, ale na zrádce je trest smrti všude. V oné zemi, kam jsi odjel, poznáš to důkladněji. A za tu vaši službu, o které se mluvilo výše, jste hodni nejvyšších trestů a nemilosti. Potrestali jsme vás ještě milostivě: kdybychom tě potrestali, jak ti patřilo, pak by se ti nepodařilo odjet od nás k našemu nepříteli, kdybychom ti nebyli důvěřovali, pak bys nebyl vypraven do tohoto našeho města a nemohl bys uprchnouti. Avšak my, důvěřující tobě, vypravili jsme tě do tohoto našeho dědičného statku a — tys nás zradil jako pes.

Za nesmrtelného se nepokládám, neboť smrt je společný úděl všech lidí za Adamův hřích. Třebaže nosím purpur, vím přece, že podle přirozenosti jsem tak slab jako každý člověk. O čem vy mudrujete a chcete, abych stál nad zákony přírody, to je učiněný blud...

Dáno toto tvrdé naučení v Moskvě, v carském pravoslavném městě vši Rusi, od stupňů posvátného prahu, r. 7072 od stvoření světa, 5. dne července.⁴

7. LUBLINSKÝ SNĚM ROKU 1569

Na Lublinském sněmu r. 1569 došlo k sjednocení Polska s Litvou (Rzeczpospolita). Lublinská unie byla vynucena společnými zájmy šlechty obou zemí a zájmy zahraniční politiky. Podle Lublinské unie měly mít Polsko a Litva společného krále, společný sněm, společnou minci a vést jednotnou zahraniční politiku, avšak každá z obou zemí si měla nadále zachovat své vojsko, finance, státní hodnosti, soud a zákony. — Chrestomatija po istorii SSSR I, Moskva 1951, str. 312—315.

¹ Veljan — Fellin, město v Livonsku.

² Pajdu — Pajde, Weissenstein, nedaleko Wartenburku.

³ Celé Německo — Livonsko.

⁴ Tj. 5. července 1564.

Návrh unie, který předložili senát a královští vyslanci litevským pánům — radě — na jejich žádost. Byl sestaven biskupem krakovským a doplněn zemskými vyslanci

My, Zikmund August¹, všem vůbec a každému zvlášť, kdo o tom má vědět, lidem současným i budoucím, oznamujeme touto listinou: je nám známo, že všechny stavy království často připomínaly otci našemu, slavné paměti králi polskému², a žádaly ho na sněmech i při jiných příležitostech, aby bylo dokončeno spojení čili unie Velikého knížectví litevského s Královstvím polským, jež bylo se souhlasem všech stavů litevských provedeno našimi pradědy, slavné paměti Vladislavem Jagellonským³ a Alexandrem Vitoldem⁴, a jež bylo nejen zapsáno v listinách a privilegiích, ale doopravdy také uskutečněno, a které potom za našeho strýce Alexandra, nejdříve velikého knížete litevského a potom krále polského, bylo podle vzájemných smluv polského národa s litevským⁵ a se souhlasem stavů království z bratrské lásky vyhlášeno podrobněji a přesněji a nato potvrzeno a zaručeno přísahou s rytířským slovem.

A nás samy v době naší vlády žádali a silně na nás naléhali, abychom my, jak to odpovídá naší hodnosti a našim povinnostem, tuto unii dovršili, aby byla trvale a na věčné časy platná a aby byla splněna myšlenka a přání našich předků, naše vlastní myšlenky a naše povinnost: proto vědomi si toho, že toto sjednocení přinášelo velkou slávu a užitek oběma národům, sklonili jsme k tomuto dílu naši mysl a vůli, svolali jsme bez dalšího otálení tento společný sněm, abychom rozhodli a uskutečnili toto dílo, aby bylo na tomto sněmu už zcela jistě ustanoveno a dovršeno spravedlivé a odůvodněné spojení a splnutí těchto států tak, aby v budoucnosti unie nejen nemohla být přerušena a rozrušena, ale aby přinášela takové plody, jež by mohly poskytnout polskému a litevskému lidu především co možná největší a trvalý mír a záruku celistvosti, a potom i slávu a zvelebení.

Na tento sněm, svolaný z těchto důvodů, se osobně dostavili všichni páni senátoři duchovní i světské a všechny ostatní stavy polského a litevského národa a s naším svolením a souhlasem a po vzájemných jejich poradách, zachovávajíc plně všechna privilegia, dokonali celé toto dílo

¹ Zikmund II. August — král polský (1548—1572), veliký kníže litevský (1544 až 1572).

² Otcí našemu... — tj. Zikmund I. Starý; srv. str. 119, pozn. 3.

³ Vladislav Jagellonský — král polský (1386—1434).

⁴ Alexandr Vitold — veliký kníže litevský (1392—1430).

⁵ Za našeho strýce Alexandra... podle vzájemných smluv... — Za polského krále Jana Albrechta (1492—1501) hledali před cílevědomým tlakem moskevského Ivana III. litevští velmožové v čele s Albrechtovým bratrem Alexandrem, velikým knížetem litevským, ochranu v Polsku a r. 1499 obnovili unii, která po volbě Alexandrově polským králem (1501—1506) byla r. 1501 slavnostně v Mielniku potvrzena.